

LITURGIAST

Liturgia tähendab kreeka keeles **ühist jumalateenistust**, ühist tegevust ja ka talguid. Selle nimega tähistati varem **kõiki** jumalateenistusi. Meie tunneme seda, kui teenistust, kus pühitsetakse armulauaannid – leib, kui Kristuse Ihu ja vein, kui Kristuse kallis veri. Liturgiat peetakse juba alates apostlite aegadest. Teame apostlite tegude raamatust, kuidas apostlid kogunesid ja murdsid leiba.

Enne IV saj. ei olnud ühtset liturgia korda. Teenistusi peeti nii, nagu vaim parajasti juhatas. Tasapisi kujunes välja kindel kord, millest esimene oli apostel **Jaakobuse** poolt koostatud.

IV saj. koostasid Kapadookia pühad kirikuisad, **Vassilius Suur** ja **Johannes Kuldsuu** liturgia korra, mille järgi teenime tänapäevani. Nad korrastasid ja täiendasid olemasolevat teenistuskorda, mitte ei loonud uut.

Vassilius Suure liturgiat teenime 10 korda aastas – suure paastu esimesed 5 pühapäeva, Suurest neljapäevast Suure laupäevani, Jõululaupäeval, 1. jaanuaril (Vassili Suure mälestuspäeval) ning Kristuse Ristimise ehk Jumalailmumise pühal.

Ülejäänud päevadel teenitakse Johannes Kuldsuu liturgiat.

Erinevus kahe liturgia vahel on Vassilius Suure liturgia pikkades palvetes, mida vaimulik loeb vaikselt, samal ajal, kui koor laulab. Neid palveid võib lugeda ka valjusti, eriti Suure Paastu ajal, mil keskendumine sügavamalt palveelule. Samuti erineb laul Jumalaemale – laulu „On kohus...“ asemel lauldakse laulu „Sinu üle kes sa armu oled saanud...“.

Liturgial elame läbi Kristuse **maist elukäiku**, eriti aga Tema kannatusi ja ristisurma.

Liturgia ja kogu meie elu keskmeks on euharistia - armulauaandide pühitus kõiges tänus ja armastuses Looja ja loodu vastu. Õigeusu kirik usub, et annid, mida kogu kirikurahvas Jumala ette tõstab on tõesti Kristus, elava Jumala Poeg kogu reaalsuses.

Pühas liturgias on jälgitav kogu Kristuse maapealne elu ja sellele järgnenud auline taevasseminek ja hiilgav ülestõusmine.

Kristuse elu võime jagada kolme ossa:

1. sünnist ristimiseni
2. ristimisest alates kogu kuulutamise ja imetegude periood, kokku 3 ja pool aastat.
3. Kristuse viimased päevad

Nagu Kristuse elu, nii jagame ka liturgia kolme ossa:

1. Ettevalmistus ehk **proskomiidia**, mille käigus valmistatakse pühitsemiseks ette leib ja vein, õigeusu traditsioonis alati punane magus viinamarjavein. Teeniv piiskop või preester võtab palvetades osakesi viiest leivast, mis sümboliseerivad neid viit leiba, millega Kristus toitis viis tuhat inimest. Suuremast leivast lõigatakse välja Tall, kes on Kristus. Järgnevast neljast leivast võetakse järjekorras osakesi: Jumalaema poole palvetades, kõikide pühade poole palvetades, seejärel elavate õigeusklike kristlaste eest paludes ja lõpuks kõiki lahkunud kristlasi palves meenutades.

Kui osakesed on asetatud diskosele, alusel seisvale taldrikule kaetakse karikas ja diskos katetega ja laotusega ning jäetakse ootama suurt sissekäiku, mille käigus need viiakse pühitsemiseks pühale aujärjele.

2. **Usuõppijate liturgia** on Sõna liturgia. See algab algusõnnistuse ja suure ekteeniaga – palvete sarjaga, milles väljendub kogu kristlaskonna väärtuste hierarhia. Siin õpime palvetama koos Kirikuga, saama sellega üheks tervikuks. Iga kristlane peaks mõistma, et ta tuleb kirikusse mitte teostama oma isiklikku, individuaalset palvet, vaid saama koos kogudusega üheks Kristuses.

Järgnevad antifonid. Antifon on psalm, mida lauldakse vaheldumisi kahe koori poolt, eeldusel, et koguduses on kaks koori. Tavapraktikas laulab seda rühm kirikulisi, kes moodustavad koguduserahva hääle. Antifonide mõte on rõõmus ülistus. Ülistusele järgneb väike sissekäik evangeeliumi raamatuga, mis sümboliseerib edasi, üles mäele minemist. Me järgneme ülestõusnud Kristusele.

Lugeja loeb ja koor laulab eellaulu, mis kujutab endast lõiku psalmidest. Epistlis, mille lugeja loeb keset kirikut, seistes näoga rahva poole, kuuleb kogudus õpetussõnu pühalt apostel Pauluselt. See on üks väheseid võimalusi kogudusel istuda, sest liturgial kogudus seisab. Preestri evangeeliumiks valmistava palve järel loeb diakon või preester diakoni puudumisel evangeeliumi. Sellele järgneb teeniva piiskopi või preestri jutlus, milles seletatakse lahti äsjakuuldud kirjakohti.

Järgnevad palumised, muuhulgas palutakse siin ka kõigi usuõppijate eest, kes valmistuvad pühaks ristimiseks ja salvimiseks ehk konfirmatsiooniks. Selle osa lõpus pidid varasemal ajal usuõppijad kirikusaalist lahkuma kiriku eeskotta, et jätkata juhendaja abiga liturgia ja usutõdede uurimist. Praegusel ajal seda nõuet enam ei rakendata. Täna siinkohal lõpetame. Järgmises saates jätkame liturgia teemal ja käsitleme usklike liturgiat ehk pühitsuse osa.

Usklike liturgia algab antiminsi ehk „laua asemiku“ avamisega aujärjel. Antimins on lina, millesse on õmmeldud pühakute säilmete osakesed ja millel on valitseva piiskopi allkiri. Sisuliselt kujutab see endast piiskopi volitust armulaua teenimiseks. Püha Antiookia Ignatiuse sõnade kohaselt ei saa Kirikus midagi toimuda ilma piiskopi õnnistusega, heakskiiduta. Ta ütles: „Seal, kus on piiskop, seal peab olema ka rahvas, nagu ka seal, kus on Kristus olgu püha kogumaapealne kirik.“ Preester, omades vaimuliku pühitsust on piiskopi käepikendus koguduses.

Liturgia ei ole ainult püha õhtusöömaaja meenutamine, vaid on reaalne ohver langenud maailma eest. Ühtlasi on see ka tänu Jumalale kõige eest, mis on väljendatud sõnadega Sinu oma, Sinu omast, toome meie Sulle kõikide ja kõige eest!

Usklike liturgia on kogu liturgia kõrghetk, millel varasemal ajal said osaleda ainult ristitud ja salvitud ehk koguduseliikmed. Selle käigus, suurel sissekäigul, keerubite laulu ajal tuuakse proskomiidial ette valmistatud annid pühale aujärjele. Vaimselt tähendab suur sissekäik Kristuse minemist Jeruusalemma viimasele paasapühale ja kannatustele. Algab pühitsuse osa. Keerubite laul, aujärje ja palvetava rahva suitsutamine, andide viimine aujärjele Suure sissekäigu ajal moodustavad esimese pühitsuse osa – anaforaa. Me räägime ikka ja alati Kristuse ohvrist, kuid unustame samas, et Kristuse ohver nõuab ja eeldab meie isiklikku ohvrit ehk täpsemalt öeldes, **meie osadust** Kristuse ohvriga. Oleme ju Kristuse ihu liikmed läbi ristimise ja salvimise. Ohver on loomulik armastuse väljendus, milleks on endast andmise and, endast loobumine teise heaks.

Suurele sissekäigule järgnevad palumised kõikide ja kõige eest, usutunnistuse laulmine ja andide pühitsemine. Usutunnistust laulab kogu kirikurahvas, mitte ainult koor – see on meie ühine tunnistus sellest, millesse usume ja millele oma elu kristlastena rajame. Enne andide jagamist kirikulistele võtab teeniv vaimulikkond kõiges harduses altaris vastu pühi ande. Seejärel loetakse koos kirikulistega armulauapalved ja jagatakse annid kõigile Kristusesse ristitud ja salvitud kirikulistele. Siinkohal peatume armulauaks valmistuse tähtsusel. Enne andide vastuvõtmist peaks iga osaleja vaatlema oma elu, andma sellele hinnangu ja vajadusel osalema pihisalasusel. Valmistumise vajalikkusest annavad tunnistust ka need armulauapalve sõnad: „ärgu saagu see mulle süüks ega hukkamõistmiseks, vaid mu hinge ja ihu parandamiseks.“

Järgmiseks armulauaks hakkame valmistuma aegsasti, soovitatavalt terve nädal enne liturgiat. Selleks olgu palve, enesevaatlus ja katsumine läbi erinevate elu olukordade, tehtu kahetsemine, ligimeselt andeks palumine ja kuulekuse õppimine. Läbi aegade on esitatud küsimust: kui sageli peaksime pühadest andidest osa saama? Siin kohtame kaht erinevat lähenemist: ühed ütlevad, et oleme patuse tõttu vääritud igal liturgial andidest osa saama. Teised kutsuvad üles võimalikult sagedasele osadusele. Kuidas siis toimida? Kui võtta arvesse, et kristlase elu on käia pidevas elu uuenemises ja meeleparanduses, siis sellest tõsiasiast tulenevalt on hea ja vajalik osaleda armulaual nii tihti, kui see võimalik on. Kristuse õpilased kogunesid ja murdsid leiba iga päev. Veel enam meie, kes me oleme Kristusest nõnda kaugenenud peaksime seda tegema võimalikult sageli.

Järgneb kogu rahva tänu väljendav osa. Liturgia lõpetab rahva õnnistamine ja rahus ärasaatmine. Olles saanud pühitsuse osaliseks ei hoiame seda endale, vaid läheme välja maailma, et viia sinna Kristuse valgust, et pühitseda seda aega ja seda elu, mis meile on antud. Elu pühitsemine on kõigi salasuste, eriti aga püha armulaua mõte ja eesmärk. Liturgia lõppeb ärasaatmisega - õnnistusega ja rahusooviga. Kiriku, mis on uus loodu Kristuses, selle Kiriku peamine seisund ja peamine tegevus on teostada maa peal euharistiat – armastust ja tänuohvrit. Peame teadma ja mõistma, et leib ja vein armulaua pühitsemise palvetes tähistavad meid, meie elu, meie olemasolu, kogu maailma, mis on Jumala poolt meie jaoks loodud. Kui inimene seisab oma Jumala ees, kui ta on Jumala poolt vastu võetud läbi püha euharistia, kui ta patud on andeks antud ja ta on saanud tagasi oma esialgse ilu, siis ta tunnetab kogu oma olemisega tänulikkust, kummardamist ja palvet. Oleme oma pattulangemise tõttu kaotanud selle puhta tundmise, oleme oma meeled suunanud maistesse muredesse, näivuse maailma. Kuid selles seisnebki euharistia imelikus, et läbi selle saab taastatud meie esialgne olemine Kristuses, jumalik uuendus Kristuses.

Suure paastu ajal teenime üht erilist teenistust - **ennepühitsetud andide liturgiat**. See kujutab endast õhtuteenistust, millel jagatakse välja mõnel varasemal liturgial pühitsetud leib, millele lisatakse vein. Sellest ka nimi EP andide liturgia.